

Д. В. Грибова,
к. е. н., ст. викладач кафедри економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ

D.V. Gribova,
teacher of faculty of economy, Melitopol state pedagogical university of Bogdan Khmelnytskyi, Melitopol

THE DEVELOPMENT OF BOOK KEEPING AS TOOL OF SUPPLY WITH INFORMATION OF SYSTEM OF CONTROLLING

Визнання і поширення в західноєвропейських країнах концепції контролінгу та її запровадження до вітчизняної практики зумовило необхідність дослідження його історичного розвитку. Наявність різноманітних підходів у світовій теорії та практиці до концепції контролінгу здійснюють вплив на формування вітчизняного розуміння контролінгу та його взаємозв'язок із системою бухгалтерського обліку. Еволюція контролінгу зумовлена історичними подіями, економічним розвитком і національними особливостями кожної окремо взятої країни, що дає змогу узагальнити та виокремити окремі етапи розвитку системи контролінгу, встановити їх часові межі, визначити причини, які зумовили розвиток наступного етапу та встановити завдання, які ним виконувалися. Основні етапи розвитку системи контролінгу визначаються його орієнтацією на: бухгалтерський облік, контроль і планування, систему управління, самоуправління та координацію. Виокремлення вищевказаних етапів дозволяє пояснити наявність значної кількості різноманітних підходів до розуміння контролінгу та встановити напрям його перспективного розвитку. У статті обґрунтовано теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо формування облікового забезпечення функціонування системи контролінгу, що сприятиме підвищенню дієвості та ефективності управління в частині розробки управлінських рішень для досягнення поставлених цілей підприємства.

The recognition and distribution in the West-European countries of the concept of controlling and its introduction to domestic practice has caused necessity of research of its historical development. Presence of various approaches in the world theory and practice to the concept of controlling influences formation of domestic understanding of controlling and its interrelation with system of book keeping. The evolution of controlling is caused by historical events, economic development and national features of each separately taken country that enables to generalize and allocate separate stages of development of system of controlling, to establish their time borders, to define the reasons which have caused development of the following stage and to establish problems which are carried out. The basic stages of development of system of controlling are determined orientation on: book keeping, the control and planning, control system, self-management and coordination. Allocation of the above-stated stages allows to explain presence of significant amount of various approaches to understanding controlling and to establish directions of its perspective development. The theoretical positions and practical recommendations on formation of registration maintenance of functioning of system of controlling that will assist increase of effectiveness and management efficiency regarding development of administrative decisions for achievement of objects in view of the enterprise are developed.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інформація, контролінг, середовище, інтеграція, глобалізація.

Key words: book keeping, information, controlling, environment, integration, globalization.

Постановка проблеми. Динамічні зміни ринкового середовища, викликані глобалізаційними процесами, інтеграцією України у світове економічне співтовариство зумовлюють збільшення частки великих підприємств у загальній структурі суб'єктів господарювання України. Така ситуація обумовлює підвищення вимог до управління підприємством, оскільки великі підприємства характеризуються наявністю багатозілових і багаторівневих систем прийняття управлінських рішень.

Досвід західноєвропейських країн у цій сфері сприяв поширенню в умовах сьогодення нового управлінського інструмента – контролінгу, призначеного для удосконалення системи управління на основі координації її інформаційних підсистем. Це зумовлює необхідність вивчення організаційно-методичних положень системи бухгалтерського обліку як базової інформаційної системи управління, яка є інструментом інформаційного забезпечення системи контролінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та методичним аспектам забезпечення системи контролінгу на підприємстві необхідною інформаційною підтримкою присвятили свої праці вітчизняні вчені: Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, С.В. Івахненко, П.О. Куцик, С.Ф. Легенчук, М.Г. Чумаченко.

Однак, не применшуючи ролі здійснених напрацювань, з даної тематики відсутні комплексні дослідження з питань визначення місця бухгалтерського обліку в середовищі контролінгу. Недостатньо розробленими залишаються організаційні та методичні напрями використання бухгалтерського обліку як інструмента інформаційного забезпечення контролінгу.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з формування облікового забезпечення функціонування системи контролінгу, що сприятиме підвищенню дієвості та ефективності управління в частині розробки управлінських рішень для досягнення поставлених цілей підприємства.

Виклад основного матеріалу. Визнання і поширення в західноєвропейських країнах концепції контролінгу та її запровадження до вітчизняної практики зумовило необхідність дослідження його історичного розвитку. Наявність різноманітних підходів у світовій теорії та практиці до концепції контролінгу здійснюють вплив на формування вітчизняного розуміння контролінгу та його взаємозв'язок із системою бухгалтерського обліку.

Еволюція контролінгу зумовлена історичними подіями, економічним розвитком і національними особливостями кожної окремо взятої країни, що дає змогу узагальнити та виокремити окремі етапи розвитку системи контролінгу, встановити їх часові межі, визначити причини, які зумовили розвиток наступного етапу та встановити завдання, які ним виконувалися.

Основні етапи розвитку системи контролінгу визначаються його орієнтацією на: бухгалтерський облік, контроль і планування, систему управління, самоуправління та координацію. Виокремлення вищевказаних етапів дозволяє пояснити наявність значної кількості різноманітних підходів до розуміння контролінгу та встановити напрям його перспективного розвитку.

Розгляд та обґрунтування необхідності застосування контролінгу у вітчизняній практиці управління ускладнюється через термінологічну неузгодженість та наявність різноманітних підходів щодо виокремлення теоретичних складових системи контролінгу. Беручи до уваги вищезазначене, ми пропонуємо трактувати поняття “контролінг” як систему, що забезпечує координацію інформаційних підсистем системи управління підприємством з метою підвищення дієвості та ефективності управління.

Координація на основі застосування системи контролінгу повинна сприяти узгодженій роботі інформаційних підсистем системи управління за допомогою налагодження між ними ефективних зв'язків. Існуюча диференціація авторських підходів щодо теоретичних складових контролінгу унеможливило його застосування в практичній діяльності, що зумовлює необхідність їх уточнення.

Виходячи із розуміння контролінгу як засобу координації, нами встановлено, що об'єктами контролінгу є: підсистеми системи управління, між якими забезпечується дана координація (планування, бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль) та їх об'єкти (процеси створення, розподілу та використання майна, економічні результати діяльності суб'єкта господарювання, господарські засоби, джерела їх утворення тощо); предметом контролінгу є сукупність теоретичних, методичних та практичних питань, пов'язаних з координацією складових управлінської інформаційної системи.

Завдання контролінгу мають всеосяжний характер, що зумовлює ототожнення його завдань із завданнями системи управління. Для усунення зазначеної суперечності нами визначено завдання контролінгу, які полягають в: узгодженій роботі інформаційних підсистем системи управління в межах єдиної системи з метою налагодження їх ефективного взаємозв'язку; розробці організаційних та методичних заходів з метою забезпечення оптимізації інформаційних потоків та досягнення поставлених цілей підприємства; забезпеченні інформаційної підтримки керівництва підприємства в прийнятті управлінських рішень.

Бухгалтерський облік є інструментом, який забезпечує визначені інформаційні взаємозв'язки та є основою функціонування контролінгової системи. Результати дослідження дають можливість встановити двояку природу бухгалтерського обліку відносно системи контролінгу. Бухгалтерський облік є одним із об'єктів системи контролінгу, між якими налагоджуються взаємозв'язки, та одночасно є інструментом, який забезпечує інформацією всі інші складові системи управління.

Визначення практичних аспектів функціонування системи контролінгу зумовлює необхідність вивчення передумов обліку процесу кругообороту капіталу в середовищі контролінгу. Оскільки першочергове завдання діяльності підприємств сфери матеріального виробництва полягає у виробництві суспільних продуктів, то забезпечення його безперервності досягається за рахунок раціональної організації функціонування процесів придбання та продажу.

Основне завдання контролінгу процесу кругообороту полягає в забезпеченні інформаційною підтримкою керівництва підприємства про господарські процеси з метою сприяння налагодження їх безперервної роботи та прискорення кругообороту капіталу на кожному з етапів [1, с. 303].

Одним із основних проблемних питань кругообороту капіталу, на вирішення якого спрямована взаємодія інформаційних підсистем системи управління, є витрати, які виникають в процесі придбання, виробництва та продажу.

Успішне виконання завдань контролінгу буде можливим за відповідної організаційної структури управління. Завдання системи контролінгу повинні виконуватись відокремленим відділом, який має бути побудований на основі принципу децентралізації, з делегуванням відповідальності від вищого рівня управління до нижчого та встановлення окремих центрів.

Дослідження показали, що існує низький рівень та фрагментарність досліджень методів контролінгу. Все це обумовлює відсутність наукового обґрунтованих пропозицій в частині практичних рекомендацій порядку впровадження та використання системи контролінгу.

Дослідження теорії ієрархічних багаторівневих систем дозволяє розробити підхід до виокремлення методів контролінгу, що базуються на методах координації: метод координації прогнозування взаємодії підсистем; метод координації розвитку взаємодії підсистем; метод координації оцінки взаємодії підсистем.

Реалізація методів контролінгу в процесі кругообороту капіталу можлива лише за умови визначення вимог до бухгалтерського обліку, адже система бухгалтерського обліку є інструментом інформаційного забезпечення контролінгу, зокрема, за рахунок раціональної організації бухгалтерського обліку на підприємстві [4, с. 85].

До основних вимог бухгалтерського обліку як інструменту інформаційного забезпечення контролінгу ми відносимо: організацію документування, яка передбачає визначення відповідних первинних документів чи інших носіїв інформації з метою складання внутрішньої звітності та порядок її руху; організацію роботи в центрах витрат з метою збору, обробки й зберігання отриманої інформації, виборі номенклатури бухгалтерських рахунків в аналітичних розрізах, які повинні узагальнюватися у відповідно розроблених формах внутрішньої звітності; встановлення порядку захисту документів, які складають комерційну таємницю.

На основі визначення складових організації бухгалтерського обліку в середовищі контролінгу нами пропонується скласти регулярну та оперативну внутрішню звітність в розрізі центру витрат стадій кругообороту капіталу. Регулярна звітність подається у відділ контролінгу раз на місяць та містить такі показники: витрати в розрізі структурних підрозділів (центру витрат), фактичні суми витрат, понесені за попередній період, сума фактичних і планових витрат, їх питома вага, абсолютні та відносні відхилення.

З метою виконання інформаційних запитів відділу контролінгу нами розроблено деталізовану оперативну звітність, яка містить наступні показники: витрати в розрізі запиту, фактичні суми витрат, понесені за попередній період, сума фактичних та планових витрат, абсолютні та відносні відхилення, причини відхилень.

Використання форм внутрішньої звітності забезпечує формування передумов виконання методів контролінгу, надає змогу здійснювати оцінку рівня реалізації інформаційних запитів відділу контролінгу та реалізації його завдань у ході розробки управлінських рішень. Для забезпечення організації своєчасного заповнення та руху внутрішньої звітності між інформаційними підсистемами системи управління, підвищення відповідальності працівників, безпосередньо причетних до даного процесу необхідно розробити графік документообігу.

Графік документообігу регулярної та оперативної звітності повинен відображати наступну інформацію: строки надання звітності; відповідальних осіб за оформлення та подачу звітності; відповідальні особи за обробку та передачу звітності до архіву; термін обробки звітності.

З метою закріплення відповідальності за окремими ділянками роботи контроллера, встановлення його обов'язків і повноважень необхідно розробити посадову інструкцію контроллера, що забезпечує якісне виконання поставлених перед ним завдань. Вирішення цієї проблеми можливе лише за умов використання сучасних інформаційно-комп'ютерних систем при впровадженні системи контролінгу в практичну діяльність підприємств, що обумовлює необхідність обґрунтування доцільності вибору контролінгового програмного забезпечення.

Висновки. Функціонування системи контролінгу неможливе без відповідної організації бухгалтерського обліку, як основного інформаційного інструмента системи контролінгу. На основі визначення складових організації бухгалтерського обліку в середовищі контролінгу запропоновано порядок формування внутрішніх звітів (регулярних і оперативних), графіків їх документообігу в розрізі центрів витрат.

Доведено, що низька ефективність управління підприємствами в суперечливих умовах господарювання вимагає запровадження якісно нових підходів до інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Виявлені інформаційні можливості планування, бухгалтерського обліку, економічного аналізу та контролю за стадіями кругообороту капіталу обґрунтовують вимоги контролінгу до них, що забезпечує визначення взаємозв'язків між нижчими та вищими рівнями управління в середовищі контролінгу.

Література.

1. Брохун Н.С. Генезис концепції контролінгу та необхідність його впровадження у вітчизняну практику / Н.С. Брохун // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2010. - Вип. 260. – Т II. – С. 300-306.
2. Демєніна О.М. Ретроспективний та перспективний аспект концепції контролінгу / О.М. Демєніна // Маркетинг в Україні. – 2002. – № 4(14). – С. 55-58.
3. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько. – М., 2003. – 256 с.
4. Яковлев Ю.П. Контролінг на базі інформаційних технологій / Ю.П. Яковлев. – К., 2006. – 318 с.

References.

1. Brohun, N.S. (2010) "The genesis of the concept of controlling and necessity of its introduction for domestic practice", *Ekonomika: problemu teorii ta praktiki*, vol. 260, pp. 300-306.
2. Demenina, O.M. (2002) "The retrospective and perspective aspect of concepts of controlling", *Marketing v Ukraini*, vol. 4(14), pp. 55-58.
3. Karminsky, A.M. Olenev, N.I. Primak, A.G. and Falko, S.G. (2013) "Controlling in business. Methodological and practical bases of construction of controlling in the organizations", M., p.256.
4. Yakovlev, J.P. (2006) "Controlling on the basis of information technologies", K., p.318.